

This work is licenced under a Creative Commons Attribution 4.0 International License
Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod licencom Creative Commons Imenovanje 4.0. međunarodna

PREGLEDNI
RAD

UDK: 81'243

DOI: <https://doi.org/10.22210/strjez/52-2/4>

Primljen: 8. 5. 2023.

Prihvaćen: 20. 11. 2023.

Teorijsko-metodološki okviri suvremenoga pristupa nastavi stranoga jezika struke

Neda Borić

nboric@arhitekt.hr

Sveučilište u Zagrebu, Arhitektonski fakultet

U radu se analiziraju teorijsko-metodološke osnove suvremenoga pristupa nastavi stranoga jezika struke. Brojni utjecaji koji su izgradili taj pristup sagledani su u međupovezanosti sinkronijske i dijakronijske razine u svjetlu smjene dviju znanstvenih paradigmi koje su obilježile 20. i 21. stoljeće: strukturalizma i kognitivizma. Znanje o teorijskoj i metodološkoj pozadini suvremene nastave u ovome području tvori siguran oslonac u suočavanju s izazovima ove zahtjevne profesije kao i za kritičko i promišljeno vrednovanje novih trendova i njihovo integriranje u nastavu u okolnostima brzih društvenih promjena suvremenoga tehnološkog doba. Cilj je rada analizirati složenu mrežu utjecaja koji utiru evolucijski put ove discipline prema suvremenosti ne zanemarujući pritom i najsuvremenije trendove koji ju neprestano oblikuju i pridonose njezinome daljnjem razvoju. Rezultati analize pokazuju da je suvremeni pristup nastavi u ovome području sinteza bogatoga nasljeđa društveno-povijesnih okolnosti i interdisciplinarnih utjecaja između kojih ključnu ulogu imaju kognitivna psihologija i kognitivna lingvistika. Rad argumentira primjenjivost temeljnih kognitivno-lingvističkih postavki na teorijska istraživanja jezika raznih struka kao i njihovih nazivlja te njihovo integriranje u nastavni proces kao osnove budućega razvoja.

Ključne riječi: *interdisciplinarnost, kognitivna lingvistika, kontekst, LSP / ESP, sociokognitivni pristup, suvremeni pristup nastavi stranom jeziku struke*

1. UVOD

U radu se analiziraju teorijsko-metodološke osnove suvremenoga pristupa nastavi stranih jezika strukā (*Languages for Specific Purposes - LSP*) između kojih engleski jezik ima dominantnu ulogu (*English for Specific Purposes – ESP*) kao *lingua franca* svih stručnih i znanstvenih zajednica širom svijeta.¹

Područje stranih jezika strukā oduvijek je bilo čvrsto povezano s razvojem društva u cjelini bilo da se radi o teorijsko-istraživačkoj orijentaciji ili brojnim primijenjenim aspektima njihovoga poučavanja, prevođenja, usustavljanja stručnih nazivlja i sl. Zbog stalnih zahtjeva za prilagodbom u okviru dinamičkih društvenih tokova i za ispunjavanjem specifičnih ciljeva, ono je oduvijek bilo zahtjevno, kompleksno, slojevito i bremenito izazovima.

Rad polazi od mišljenja da je upućenost nastavnika u teorijsko-metodološku pozadinu suvremenoga pristupa nastavi stranoga jezika struke dio njihovih stručnih kompetencija i temelj za profesionalno usavršavanje, unapređenje kvalitete nastave i daljnji razvoj same discipline. Dobra informiranost je uporište koje u ovoj zahtjevnoj edukacijskoj disciplini omogućava fleksibilnu nadogradnju i osuvremenjivanje kao i prilagodbu novim zahtjevima, pronalaženje učinkovitih rješenja i lakše suočavanje s izazovima koji će u budućnosti biti sve brojniji.

Ovaj pregledni rad ima za cilj pokazati da nastava općih stranih jezika i nastava stranoga jezika neke struke imaju više sličnosti i zajedničkih korijena nego što bi se na prvi pogled moglo činiti. U tome kontekstu u radu se analiziraju ključni utjecaji koji su izgradili suvremeni pristup nastavi stranoga jezika struke. Za razliku od većine radova u literaturi koji istražuju ključne trendove i razdoblja u okviru stranih jezika neke struke koji su pridonijeli razvoju same discipline, ovaj rad nastoji analizirati upravo one utjecaje koji su imali ključnu ulogu u formiranju tih trendova i razdoblja. Takav pristup otvara nove vidike, razvija kritičku svijest o ovome području i potiče na daljnja istraživanja. Rad je zamišljen kao prilog istraživanju i poučavanju stranih jezika struke.

Tema rada može biti od koristi i nastavnicima općih stranih jezika jer zahvaća u univerzalne temelje suvremene nastave stranih jezika.

¹ Stoga se i nastava stranih jezika strukā danas najčešće svodi na engleski jezik koji svojom dominacijom sustavno potiskuje ostale strane jezika. Više o statusu engleskoga jeziku kao *lingua franca* akademske zajednice s pratećim kontroverzama v. u Gotti (2017).

2. RELEVANTNOST TEME U KONTEKSTU SUVREMENIH IZAZOVA

Područje nastave stranih jezika raznih strukā počelo se razvijati od sredine 20. st. paralelno s ubrzanim i intenzivnim razvojem ključnih fenomena ljudske civilizacije modernoga doba, kao što su: znanje i informacije, znanost i tehnologija, trgovina, politika i gospodarstvo te društvena interakcija i jezična komunikacija između članova profesionalno uže povezanih skupina ljudi. U tako složenim okolnostima razvoja nije ni moglo doći do konstituiranja jedne univerzalne metode poučavanja s jasno definiranim ciljevima i strategijama, primjenjivima na sve situacije. Umjesto toga kontinuirano se razvija šarolika lepeza različitih pristupa i strategija poučavanja s različitim ciljevima za različite komunikacijske potrebe korisnika. Stoga bi najtočnije bilo reći da se radi o multifunkcionalnom fleksibilnom pristupu eklektičnoga karaktera.

Koncipirati suvremenu nastavu stranoga jezika struke danas nije moguće izvan povezanosti sa svime onime što je desetljećima organski gradilo to živo tkivo pouke, duboko ukorijenjeno u transformacijskim procesima modernoga društva. Istovremeno, suvremeni tehnološki trendovi kao što su upotreba digitalnih alata u nastavi ili nova društvena kretanja potiču bujanje novih oblika i načina pouke radikalno mijenjajući ne samo okružje poučavanja i učenja već i način mentalnoga procesiranja nastavnih sadržaja. Razvoj je toliko ubrzan da ga gotovo nije moguće pratiti sustavnom znanstvenom provjerom kako bi se dokazala ili opovrgnula učinkovitost ili svrhovitost svih tih novih alata. Upravo na toj zbunjujućoj razdjelnici između „starog“ i „novog“ potrebno je kontinuirano razvijati svijest o onome što je utkano u suvremeni pristup poučavanju kako bi se jasno razlučile trajne vrijednosti od kratkotrajnih površnih učinaka. Sve što je „novo“ ne treba odmah nekritički prihvaćati kao što ne treba automatski odbacivati ono što se naizgled čini „starim“². Drugim riječima, novo treba promišljeno, kritički i planski nadograđivati na ono što se jasno percipira kao „dobra nastavna praksa“, a što je utemeljeno u znanstvenim spoznajama i bogatom nasljeđu profesionalnih iskustava brojnih generacija nastavnika. Zanimljivo je da se Swales³ (1984, str. 9) u svojem članku starom gotovo 40 godina kritički

² To se osobito odnosi na tendenciju nekritičkoga i pretjeranoga korištenja digitalnih alata u nastavi koji nerijetko postaju sami sebi svrhom.

³ John Swales renomirani je lingvist, utemeljitelj analize žanra i diskursne analize koje su obilježile ključne etape razvoja engleskoga jezika struke.

osvrće na sličan, ako ne i identičan problem. On tako tvrdi da su tadašnji mladi nastavnici nerijetko zanemarivali vrijedna dostignuća svojih prethodnika, znanstvene spoznaje, iskustva i postojeću bogatu stručnu literaturu inzistirajući na novome samo zbog atraktivnosti novoga bez povezivanja s dobrom tradicijom. Na taj su način neprestano bili na početku umjesto da su prionuli inovativnom nadograđivanju na postojeće bogato stručno nasljeđe. Swales također tvrdi kako potpuniji uvid u korpus znanja i iskustava prethodnih generacija pridonosi osjećaju samopouzdanja i identiteta samoga nastavnika te da omogućuje jasno razlučivanje trenutnih rješenja od općih trendova razvoja. Čini se kako njegova razmišljanja nisu bila samo odjek tadašnjega trenutka, već korespondiraju i s današnjim opažanjima.

Hutchinson i Waters (1987, str. 160) također naglašavaju važnost lingvistike i psihologije kao glavnih disciplina iz kojih bi nastavnici stranoga jezika struke trebali crpiti svoja temeljna teorijska i praktična znanja kako bi mogli donositi brojne odluke i doći do učinkovitih rješenja. A za to, kažu ovi autori, treba imati otvoreni um, znatiželju i dozu skepticizma.

Nastavnik stranoga jezika struke danas mora u svome radu zadovoljiti brojne zahtjeve između kojih su najvažniji: a) integriranje spoznaja iz drugih znanosti u teorijska istraživanja toga jezika struke i u njegovo poučavanje; b) fleksibilno prilagođavanje potrebama korisnika koje proizlaze iz vrlo specifičnih komunikacijskih zahtjeva u okviru njihovih profesionalnih karijera; c) osobno usavršavanje u samim sadržajima pouke i metodici njihove pouke što podrazumijeva ne samo ovladavanje stručnim nazivljem koje se neprestano razvija već i poznavanje osnovnih sadržaja matične struke jer se na njima temelje nastavni materijali; d) produbljivanje znanja o vrlo individualnim i usko specifičnim diskursnim i terminološkim obilježjima koja karakteriziraju baš taj jezik struke kojim se bavi; e) koncipiranje i razrada nastavnih planova i programa te nastavnih materijala (udžbenici i skripta) za kolegije i tečajeve⁴; e) objedinjavanje nastavne prakse i teorijskih jezičnih i metodičkih istraživanja (*research and teaching practice*) o čemu će biti više riječi u petom poglavlju. U tako zahtjevnom kontekstu, upućenost u višedimenzionalne aspekte suvremenoga pristupa nastavi pruža nastavniku sigurnost u razlikovanju stvarnih vrijednosti od trenutačne mode kao i osnovu za daljnje planiranje i osobnu profesionalnu izgradnju⁵.

⁴ To je nemoguće izbjeći jer postojeći materijali na tržištu nisu dovoljno univerzalni i ujedno dovoljno specifični kako bi bili primjenjivi na specifične nastavne situacije i ciljeve.

⁵ Dudley-Evans i St John (1998, str.13-18) ističu zahtjevnost nastavnčkoga posla u ovome području navodeći tek neke od ovdje spomenutih zadataka. Smatraju da se radi o poslu koji znatno nadilazi

I na kraju, dobro poznavanje osnova suvremenoga pristupa ovome tipu pouke neophodno je i zbog činjenice da taj pristup proizlazi iz plodonosne sinteze brojnih utjecaja koji su ga izgrađivali proteklih desetljeća pri čemu neke ključne teme proteklih razdoblja nisu nestale. Naprotiv, one su iznova aktualizirane u svjetlu suvremenih znanstvenih spoznaja i tehnološkoga razvoja. Dudley-Evans i St John (1998, str. 30-33) u svojem konciznom, no informativnom pogledu na suvremeno razdoblje ESP-a ističu nezamjenjiv doprinos računalne tehnologije i umjetne inteligencije u analizama kvantitativno statistički značajnih leksičkih i diskursnih pojavnosti što je omogućilo reaktualizaciju nekih ključnih tema iz ranih faza ESP-a (npr. analiza registra i analiza žanra) i njihov opstanak kao nezaobilaznih tema sve do današnjih dana.

3. TEMELJNA UPORIŠTA SUVREMENO KONCIPIRANE NASTAVE STRANOGA JEZIKA STRUKE

Suvremeni pristup nastavi stranoga jezika struke spontano je i organski izrastao iz komunikacijskih potreba uže povezanih skupina ljudi kroz povijest. Razvijao se oko svojih inherentnih, prirodnih komponenti koje su postale njegova stožerna teorijsko-istraživačka i praktično-metodološka uporišta. To su: stručni diskurs određenoga stručnog i/ili znanstvenoga područja s pripadajućim nazivljem, podučavanje toga jezika kao stranoga idioma, sudionici u pouci i njihove komunikacijske potrebe te domena specijaliziranoga znanja kao situacijski okvir (kontekst) funkcioniranja stručnoga diskursa. Tome treba pridodati i suvremene teorije o fenomenu znanja i informacija. Njihova uzajamna povezanost kontinuirano izgrađuje područje stranih jezika strukā u teorijsko-istraživačkim i primijenjenim aspektima i usmjerava njihov razvoj otvarajući se s jedne strane interdisciplinarnim utjecajima iz drugih znanosti, a s druge strane zahtjevima koji proizlaze iz razvoja društva u cjelini. Stoga te utjecaje nužno treba sagledati kroz međupovezanost dijakronijske i sinkronijske dimenzije.

3.1. Društveno-povijesni kontekst

Stručni jezici i njihova nazivlja postoje otkada postoje i organizirane forme ljudskih društava. Najsigurniji dokaz tomu jest povijest tematske lek-

okvire same nastave i predlažu naziv 'practitioner' (danas već uobičajen) umjesto 'teacher' zbog mnogobrojnih uloga koje ima nastavnik stranoga jezika struke.

sikografije čija je svrha bila pokušaj klasificiranja sveukupnoga ljudskog znanja. Prema Nikolić-Hoyt (2004, str. 11 i 41), tematski koncipirani leksi-kografski proizvodi potječu još iz doba mezopotamskih prepisivačkih škola i njihovih dvojezičnih popisa riječi odnosno: „[...] specijaliziranog vokabulara dvaju jezika koji su sadržavali, na primjer, imena životinja, biljaka, pravne nazive i drugo“.

No, potreba za njihovim poučavanjem nastala je iz utilitarnih razloga zbog intenzivnoga razvoja trgovine i gospodarstva u 16. stoljeću. Poslovni engleski jezik postao je preduvjet sporazumijevanja. Moderni začetci nastave stranih jezika strukā počinju se formirati pedesetih i šezdesetih godina 20. st. u uvjetima brzoga razvoja znanosti i tehnologije kada se razvio tip pouke pod nazivom EST (*English for Science and Technology*)⁶ te razvoja poslovanja i trgovine u internacionalnim okvirima. Zbog ekonomske moći poslijeratne Amerike došlo je do ekspanzije i dominacije engleskoga jezika kao internacionalnoga idioma u znanosti, tehnologiji, poslovanju i trgovini. Nastava stranih jezika struka između kojih prevladava engleski jezik razvila se, dakle, prije svega iz funkcionalnih komunikacijskih potreba za razmjenom znanja i informacija. Isti ti egzogeni uvjeti prisutni su i danas, no u neusporedivo kompleksnijem obliku. Razvoj gospodarstva, trgovine, politike, znanstvenih područja s tendencijom k sve većoj podspecijalizaciji, nastanak novih struka, razna društvena kretanja i trendovi u svijetu kreiraju potrebe za sve specifičnijim oblicima poučavanja o čemu će biti više riječi u petom poglavlju⁷.

3.2. Interdisciplinarni utjecaji na strane stručne jezike i njihovu pouku

Uz društveno-povijesne okolnosti, na razvoj istraživanja stranih jezika strukā i njihovo poučavanje presudan je utjecaj imao razvoj drugih znanosti, prije svega lingvistike, psihologije, kognitivne znanosti, teorija o prirodi učenja te metodike nastave općih stranih jezika. Stoga je interdisciplinarni karakter područja jezika strukā njegovo dominantno obilježje. Te utjecaje

⁶ Kasniji naziv ESP (*English for Specific / Special Purposes*) dugo je vremena funkcionirao kao sinonim za EST.

⁷ O društveno-povijesnim okolnostima razvoja ESP-a v. više u Hutchinson i Waters (1987) te u Paltridge i Starfield (2013). Sager i sur. (1980) svoju knjigu posvećuju iscrpnoj analizi teorijskih i praktičnih aspekata engleskoga jezika za potrebe znanosti i tehnologije ukazujući na njegovu sistemsku povezanost s razvojem društva u cjelini. Knjiga je nezaobilazan priručnik za nastavnike zbog sustavne analize komunikacijskih funkcija i društvenoga identiteta stručnih jezika, njihove uloge u diseminaciji znanja te detaljne analize karakterističnih obilježja engleskoga jezika za potrebe znanosti i tehnologije na svim razinama jezičnoga opisa.

na sinkronijskoj razini nužno treba promatrati i u njihovoj dijakronijskoj dimenziji, tj. u kontekstu razvoja dvije temeljne znanstvene paradigme koje su obilježile 20. i 21. st.: strukturalizma i poststrukturalističke paradigme, odnosno kognitivizma početkom 80-ih godina 20. stoljeća.

3.2.1. Utjecaj lingvistike i modela jezičnoga opisa

Lingvistika je odigrala ključnu ulogu u razvoju poučavanja stranih jezika strukā prije svega u načinima opisa jezika što je bio preduvjet za koncipiranje programa, odnosno sadržaja pouke⁸. Robinson (1991, str. 18)⁹ naglašava inherentnu vezu koja postoji između lingvističkih teorija i bilo koje istraživačke ili nastavne aktivnosti u ovome područje. Štoviše, autorica tvrdi da je poznavanje lingvističkih teorija neophodan preduvjet za istraživanje i nastavu stručnih jezika, no postoje i potpuno suprotna stajališta prema kojima jezični opis nema direktnih implikacija na učenje jezika budući da su ciljevi lingvista i nastavnika različiti (Hutchinson & Waters, 1987, str. 24-38). Točno je da jezični opis nema direktne veze sa samim procesom učenja jezika jer je učenje jezika primarno povezano sa psihološkim mehanizmima i afektivnim stavovima prema učenju što su jasno dokazale kognitivne psihološke teorije. No, veza postoji na indirektan način: jezični opis nekoga jezika struke (odnosno njegovo istraživanje) neophodan je preduvjet za selekciju onih sadržaja pouke (diskursnih, retoričkih, terminoloških, komunikacijskih itd.) koji će biti u skladu s nastavnim ciljevima formiranima na temelju analiza komunikacijskih potreba korisnika.

Istraživači i metodičari u području stranih jezika strukā često su se oslanjali na lingvističke teorije i iz njih crpili modele jezičnoga opisa kako bi na temelju njih koncipirali nastavne materijale. Tako se u razdoblju strukturalizma, u ranijoj fazi razvoja metodike stručnih jezika tijekom 60-ih i 70-ih godina, razvila analiza registra, odnosno frekvencijska analiza¹⁰. Cilj je bio identificirati one gramatičke i leksičke strukture koje su tipične i frekventne u registru znanstvenih i tehničkih tekstova kako bi one postale sadržajni okvir pouke. U fokusu je bila razina rečenice i podtehnički (semitehnički) vokabular (nespecifičan, akademski tip leksika zajednički za sve struke i

⁸ V. više u Swales (1985) o povezanosti lingvističkih analiza i ESP-a.

⁹ Knjiga autorice Pauline Robinson (1991, str. 18-32) daje informativan pregled ključnih faza razvoja ESP-a i njegove povezanosti s lingvistikom. Osobito je vrijedan iscrpan tematski uvid u stručnu literaturu.

¹⁰ Više o tome v. u Hutchinson i Waters (1987); Robinson (1991, str. 23) i Lesiak-Bielawska (2015).

znanstvene discipline) koji je do danas ostao vrlo važan dio pouke stručnoga nazivlja (Baker, 1988, King, 1989, Martin, 1976).

3.2.2. Utjecaj sociolingvistike i komunikacijska kompetencija

Tijekom 70-ih i 80-ih godina 20. st. metodike općega i (ponajviše) engleskoga jezika struke bile su pod utjecajem funkcionalističkoga pristupa. Deskriptivni model formalne strane jezika zamijenio je interes za uporabnom dimenzijom jezika s naglaskom na sociolingvističkim parametrima. Retorička i diskursna analiza znanstvenoga i tehničkoga teksta (bliska lingvistici teksta) postala je centralna tema istraživanja 70-ih godina 20. st. osobito u Americi (Trimble, 1979) s nadrečeničnom razinom u fokusu i identifikacijom tipičnih retoričkih funkcija paragrafa (definicija, opis, hipoteza itd.) kao i retoričkih tehnika korištenih u povezivanju ideja pri pisanju znanstvenoga i tehničkoga teksta. Glavni je naglasak na uporabnoj i funkcionalnoj strani jezika, odnosno povezanosti komunikacijskih namjera i jezičnih sredstava koja se koriste za te ciljeve.

Glavni cilj nastave postaje razvijanje komunikacijske kompetencije s naglaskom na retoričkim i komunikacijskim funkcijama. Postalo je jasno da nastavu treba temeljiti na poučavanju vještina i to prije svega komunikacijskih vještina kao i vještina čitanja i interpretacije stručnih i znanstvenih tekstova¹¹. Umjesto detaljnoga proučavanja stručnoga teksta i njegovih jezičnih i retoričkih obilježja, naglasak se prebacuje na vještine baratanja tehničkim tekstom, odnosno načinima na koje ga se može maksimalno iskoristiti u komunikacijske svrhe (Swales, 1984, str. 16).

Analiza žanra veže se uz ime njezinoga utemeljitelja Johna Swalesa (80-ih i 90-ih godina 20. st.). Vijay. K. Bhatia (1993) razradio je Swalesovu teoriju. Njome je bila inicirana druga važna faza u razvoju istraživanja engleskoga jezika za potrebe struke koja je trebala ispraviti manjkavosti prethodne. Kao podtip analize diskursa, uvjetovana je funkcijom i kontekstom situacije. Usmjerena je analizi specifičnih razlikovnih obilježja različitih tipova tekstova, odnosno žanrova i do današnjih dana ostaje aktualno i produktivno područje istraživanja i nastavne prakse te sve više dobiva na važnosti u kontekstu kontinuirane pojave novijih žanrova u kontekstu novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija (videokonferencije i sl.). Swales (1984,

¹¹ To se i danas smatra jednim od glavnih nastavnih ciljeva budući da je čitanje stručnih i znanstvenih tekstova na stranim jezicima (osobito engleskom) preduvjet napredovanja stručnjaka i znanstvenika u njihovim profesionalnim karijerama. Stručni i znanstveni tekstovi oduvijek su predstavljali osnovu na kojoj se temelje nastavni materijali za nastavu stranih jezika neke struke.

str. 18) upozorava na distinkciju između tradicionalnoga, ranijeg pojma registra i žanra: žanr, za razliku od registra ima primarno komunikacijsku (a ne opisnu) svrhu u određenome kontekstu.

U ovome razdoblju razvija se analiza potreba koja zahvaća u samu bit i svrhu poučavanja stranoga jezika struke, a to je prilagođavanje nastavnoga procesa specifičnim potrebama korisnika. Stoga je analiza potreba do danas ostala jedna od centralnih tema teorijsko-metodoloških osnova pouke¹².

Inzistiranje na stjecanju komunikacijske kompetencije ubrzo je dovelo do spoznaje da je ovladavanje leksikom ključna poluga koja omogućava komunikacijsku kompetenciju. U središte pouke općega engleskog jezika dolazi leksički pristup (Lewis, 1993) što se ubrzo prenijelo i u nastavu engleskoga jezika struke. Uočilo se da je ključ za stjecanje komunikacijske kompetencije (osobito kolokacijske i frazeološke) upravo u vokabularu. No, ne putem učenja individualnih, izoliranih i dekontekstualiziranih značenja riječi (što se pokazalo komunikacijski neučinkovitim) već na ovladavanju kolokacijskim i višečlanim sintagmatskim sklopovima u određenome kontekstu. To je jedini put prema postizanju prirodности jezične produkcije na engleskom jeziku zbog njegove izražene idiomatičnosti.

Udžbenici engleskoga jezika i ostali nastavni materijali radikalno su bili modernizirani integrirajući u svoj sadržaj kolokacijski aspekt vokabulara (Carter & McCarthy, 1988). Takvom razvoju dodatno je pridonijela primjena računalne tehnologije u obradi prirodnoga jezika.

3.2.3. Utjecaj kognitivno-psiholoških istraživanja i teorija o prirodi učenja

Iako su neke važne psihološke teorije i s njima povezane teorije o prirodi učenja značajno i dugotrajno utjecale na metodike poučavanja, njihova učinkovitost bila je skromna i to osobito u pogledu stjecanja komunikacijske kompetencije. Iz današnje perspektive one služe kao podsjetnik na to kakva nastava ne bi smjela biti¹³. No, one su nastale u vrijeme kada ključne spoznaje o ljudskom umu i njegovim vezama s jezikom još nisu bile poznate. S razvojem kognitivne znanosti tijekom 80-ih godina 20. st. razvile su se

¹² Dudley-Evans i St. John (1998) donose informativan prikaz razvoja područja ESP-a s analizom brojnih teorijskih i metodoloških tema.

¹³ U razdoblju strukturalizma dvije utjecajnije teorije bile su biheviorizam i mentalizam. Biheviorizam je pristupao učenju kao procesu usvajanja navika. Kao reakcija na biheviorizam, uslijedio je mentalizam koji je učenju pristupao kao procesu usvajanja pravila s korijenima u TG jezičnoj teoriji Noama Chomskog o jezičnom sustavu kao sustavu pravila. Obje teorije temeljile su se na mehanicističkom interpretativnom modelu, a ne na spoznajno-afektivnom modelu pa su stoga i njihovi dometi bili skromni.

i kognitivno utemeljene psihološke teorije koje su izvršile presudan utjecaj na kognitivnu lingvistiku. Sve je to korjenito promijenilo nastavu stranoga jezika struke nabolje i rezultiralo značajnim kvalitativnim napretkom kako u metodama poučavanja općih tako i stranih jezika strukā.

Kognitivistički pristup rezultat je suvremenih spoznaja o jeziku kao jednoj od ljudskih kognitivnih sposobnosti. Došlo je do promjene razumijevanja načina na koje ljudski um funkcioniira u psihološkim procesima spoznaje kao i u procesima usvajanja, pohrane i iskorištavanja znanja i informacija. Stoga je on nezaobilazno vezan uz discipline koje se bave vezom jezika i ljudskoga uma te razvojem znanja i informacija. Radi se o holističkom pristupu u čijem su središtu sudionici nastavnoga procesa, njihove kognitivne sposobnosti i afektivne sklonosti, konceptualne mreže stručnih, općih i jezičnih znanja koje posjeduje i u koje ugrađuju nova znanja te utjecaj sociokulturološki specifičnoga okoliša u kojemu su odrasli i u kojemu žive. Teorijsko-metodološki pojmovni aparat kognitivne lingvistike i psihologije u potpunosti je primjenjiv na teorijska istraživanja jezika strukā i primjenu njihovih rezultata u nastavnoj praksi. Na njima bi trebalo temeljiti koncipiranje nastavnih materijala, strategija i ciljeva. Stoga nije pretjerano tvrditi da je uvid u znanstvene spoznaje u domeni kognitivne lingvistike i kognitivne psihologije *conditio sine qua non* ne samo uspješnosti već i suvremenosti nastavnoga procesa u tome specifičnom nastavnom području.

Temeljni atributi takve nastave su: aktivnost, kreacija, spoznaja i motiviranost. Ključne poluge koje treba aktivirati su spoznajni i afektivni procesi. Naglasak se premješta s pouke na učenje (*learning-centred approach*).

Od ključne je važnosti stvoriti prikladno okružje za učenje (*learning environment*) kojim dominira osobna angažiranost studenata koja se pokazuje kroz njihov interes, motiviranost, emocionalni odgovor, znatiželju, kreativnost i razvoj kritičkoga mišljenja, potrebu za izražavanjem osobnih stavova i osjećaja (*personal transfer*). Osobito je važna kognitivna stimulacija u vidu traženja rješenja za realne probleme (*problem-solving skills*). Stoga je osnovna metoda poučavanja učenje kroz zadatke (*task-based learning*). Nastavni sadržaj utemeljen je u konceptualnim mrežama općih, stručnih i jezičnih znanja (*content-based learning*) koje služe kao kognitivni okviri interpretacije i konstruiranja značenja. Učenje više nije mehanički impersonalni dril, već osobni put prema razvijanju vještina kojima se rješavaju problemi (*target-based learning*). Stoga učenje nužno mora postati smisleno (*meaningful learning*), osviješteno (*awareness-raising*) i motivirano. Naučeno tako postaje primjenjivo u snalaženju u novim situacijama, a studenti trebaju znati koristiti jezik u novim situacijama. Takvim okružjem

nužno mora dominirati komunikacijski pristup (*communicative approach*) u čijem su središtu: interakcija između studenata kroz grupni rad, dijalog, diskusiju, simulacije, grupne projekte. Usvajanje znanja je induktivno, interaktivno i kolaborativno, stoga se nužno mijenja način na koji studenti i nastavnici participiraju u tom procesu. Student više nije samo pasivni primatelj znanja i informacija, već postaje aktivni subjekt koji procesira informacije i ujedno sukreator nastavnoga procesa u kojemu sudjeluje s cjelokupnim svojim spoznajnim i afektivnim potencijalom (*learner-centred approach*). On koristi prethodno stečene vještine u učenju i osobne stilove i strategije učenja (O'Malley & Chamot, 1990). Nastavnici više nisu autoriteti i izvori znanja, već koordinatori, posrednici i pomagači u procesu učenja (*mediators*).

Prikladnim upravljanjem spomenutim kognitivnim i afektivnim procesima te vještim upravljanjem i korištenjem znanja i informacija u procesu učenja, uspješna nastava trebala bi zadovoljiti tri cilja kao najvažnije ishode svakoga suvremenog pristupa podučavanju stranoga jezika struke: usvajanje komunikacijske kompetencije (*communicative competence*)¹⁴, vještine čitanja stručnih i znanstvenih tekstova u struci te sposobnost za samostalno učenje (*independent learning*).

Okružje za učenje danas podrazumijeva i upotrebu digitalne tehnologije, stoga se razvila grana kognitivizma pod nazivom *konstruktivni kognitivizam* koji podrazumijeva učenje kao proces konstruiranja znanja i to pomoću suvremenih digitalnih alata (Ivanovska, 2022). Studenti aktivno sudjeluju u kreiranju znanja, razvijaju autonomiju, ulaze u interakciju i uspješno rješavaju zadatke pomoću transfera informacija koje dobivaju iz digitalnih resursa. Najveći je izazov u ovome području kako inkorporirati moderne tehnologije u proces učenja. Konstruktivni kognitivizam kao teorija učenja nema interpretativne karakteristike. To nije interpretacija znanja, već konstruiranje znanja pomoću digitalnih komunikacijskih tehnologija čiji domet, korisnost i učinkovitost tek treba procijeniti. Naime, korištenje tehnologije u nastavi mora nužno imati svoju pedagošku svrhu i samo po sebi nije garancija suvremenosti, a niti učinkovitosti.

Cilj svake nastavne aktivnosti jest potaknuti smislenu integraciju novoga znanja u konceptualne mreže općih i stručnih znanja koje studenti već posjeduju i koja se neprestano aktiviraju u susretu s novim (Davidko, 2011, str. 84). O tome ovisi uspjeh učenja. Jedan od najvažnijih zahtjeva

¹⁴ V. iscrpnu analizu ovoga konstrukta kao i pregled ponuđenih modela u stručnoj literaturi u knjizi Bagarić Medve (2012).

koje nastavni materijali trebaju zadovoljiti jest upravo postizanje suptilne ravnoteže između novoga i staroga. Nastavni sadržaj ne smije biti previše nov i nepoznat (jer postaje kognitivno težak za savladavanje), no s druge strane ne smije biti ni odviše poznat (jer tako postaje dosadan i nedovoljno motivirajući).

Krajem 20. st. razvijaju se suvremeni, tzv. sociokognitivni pristupi jezici-ma strukā i njihovim nazivljima¹⁵, ali i samoj nastavi. Za razliku od redukcionističko-preskriptivnoga pristupa tradicionalnih terminoloških škola, utemeljenoga na onomasiološkom polazištu i na imperativu za postizanjem jednoznačnosti pojma i naziva te terminološkom standardizacijom kao središnjom zadaćom, novije (sociokognitivne) pristupe odlikuje fleksibilnost, kognitivno utemeljeno shvaćanje jezika struke, komunikacijsko-sociološka dimenzija istraživanja jezika u uporabi, uočavanje inherentne višedimenzionalne složenosti leksičko-semantičkih odnosa, deskriptivnost, a stručni nazivi (termini) smatraju se kompleksnim entitetima čije semantičke strukture sadrže sintaktičku, semantičku, kognitivnu i sociokulturološku dimenziju.

Jezici strukā tako se krajem 20. st. pozicioniraju u domenu prirodnoga jezika te ih se sukladno tome tretira kao njegove funkcionalne varijante koje treba istraživati i opisivati na isti način kako se to radi i u općejezičnim istraživanjima. Stoga se u njihovome opisu i analizi treba osloniti na teorije, metode i alate koji se koriste u općejezičnim istraživanjima¹⁶.

¹⁵ Više o pregledu razlika između novoga pristupa i klasične, strukturalistički inspirirane terminologije kao discipline u tradiciji E. Wüster a v. u Temmerman (2000); Cabré (1999; 2000).

¹⁶ Na kraju ovoga poglavlja, treba naglasiti i doprinos hrvatskih istraživača korpusu inozemnih radova o jezicima strukā. Hrvatski znanstvenici oduvijek su ne samo pratili svjetske trendove, već aktivno doprinosili konstituiranju ključnih razdoblja same discipline i bavili se svim njezinim relevantnim temama u svojim magistarskim radovima, doktorskim disertacijama i znanstvenim radovima još od ranih 80-ih godina 20. st. do danas. Primjerice, neki od ranijih radova s temom frekvencijske analize su: Gačić (1982); Babić (1984); Leković (1986). Jezici strukā u hrvatskim su se brojnim znanstvenim radovima izučavali kako za potrebe nastave, tako i za potrebe stručnoga prevodenja te leksikografskoga i terminografskoga rada. Radovi novijega datuma prate svjetske trendove o potrebi izučavanja stručnoga diskursa. Tako se jezici strukā u hrvatskome kontekstu istražuju na vrlo suvremene načine, tj. kroz razne tematske analize jezika pojedinih struka s naglaskom na nekim specifičnim kognitivnim, frazeološkim i drugim aspektima: Bukovčan (2006); Borić (2011); Kereković (2012); Duplancić Rogošić (2022); Cigan (2023). Najveći broj znanstvenih radova brojnih znanstvenika u ovome području objavljen je u publikacijama *Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku* te časopisima *Strani jezici* i *Filologija*.

4. PRIMJENA KLJUČNIH POSTAVKI KOGNITIVNE LINGVISTIKE U NASTAVI STRANOGA JEZIKA STRUKE

Percepcija jezika struke i njegovo istraživanje iz kognitivnolingvističke perspektive radikalno mijenja osviještenost nastavnika o njemu što je pretpostavka za inovativno osuvremenjivanje nastavnoga procesa. Neke od ključnih postavki kognitivne lingvistike osobito su relevantne za istraživanja jezika struke i primjenu dobivenih rezultata u nastavnoj praksi (Roldán Riejos, 1999; 2004) što su brojna istraživanja u proteklih 20 godina i dokazala. To su prije svega: značenje, kontekst, kategorizacija stručnih znanja i kognitivni mehanizmi nastanka značenja¹⁷. Vrijedi i obrnuto: stručni jezici svojom epistemološkom i kognitivnom dimenzijom mogu omogućiti neke nove i vrijedne uvide i za korpus spoznaja u okviru općejezičnih istraživanja.

Značenje, a ne jezični oblik, postaje središnja istraživačka tema u okviru poslijestrukturalističke kognitivne paradigme. Za jezik struke osobito je primjenjiva temeljna postavka iskustvenoga realizma (Lakoff, 1987) o konstruiranju značenja: ono ne postoji kao samostalan entitet izvan čovjeka tako da je determinirano unutarjezičnim relacijama u okviru jezičnoga sustava, već se konstruira u upotrebi i proizlazi iz ukupnosti čovjekovih bioloških, fizioloških i kognitivnih sposobnosti u interakciji s okruženjem. U kontekstu jezika struke, značenje se također konstruira u upotrebi: ono je produkt cjelovitosti jezičnoga konteksta (kao neposredne jezične okoline nekoga jezičnog elementa) i znatno šire shvaćenoga, kognitivistički uvjetovanoga makrokonteksta odnosno semantičke domene (npr. pravo, ekonomija, arhitektura itd.). Tako shvaćen kognitivni makrokontekst proizlazi iz konceptualne strukture stručnih znanja kao mreže konceptualnih okvira nužnih za ispravnu interpretaciju. On je presudan generator značenja u struci jer predstavlja nadjezični okvir konceptualizacije i kategorizacije izvanjezičnoga svijeta¹⁸. Lakoff znanstvena i stručna znanja smatra dijelom sveukupnoga ljudskog znanja koja izrastaju iz kompleksne i dinamične interakcije čovjekovih bioloških i umnih kapaciteta s njegovim sociokulturnim okolišem te jezikom kao simboličkim sredstvom kojim se ta stručna znanja komuniciraju.

¹⁷ Znanje o ovim kognitivnolingvističkim datostima neophodan je preduvjet kvalitetne razrade nastavnih materijala i same nastave (osobito u sferi stručnoga nazivlja i diskursnih obilježja), ali i stručnoga prevođenja i leksikografskoga / terminografskog rada.

¹⁸ O ulozi makrokonteksta kao situacijskoga okvira koji je nositelj izvanjezičnih podataka koji pruža uvid u pragmatičke aspekte uporabne dimenzije jezika v. više u Raffaelli (2009, str. 185-190).

Kognitivistička paradigma prikladno ilustrira fleksibilnost ljudskoga kognitivnog aparata i dinamično modificiranje značenja upravo na primjeru stručnih znanja. Geeraerts (1989, str.25) naglašava da se nove spoznaje, znanja i iskustva integriraju u postojeće znanje upravo na temelju fleksibilnosti kategorija koje imaju funkciju interpretativnih shema stručnih znanja¹⁹. Štambuk (2005, str. 175) koristi vizualni prikaz stošca kako bi ilustrirala dinamičku strukturu i fleksibilnost ljudske sposobnosti za kategorizaciju i konceptualizaciju u domeni stručnih znanja. Upravo takav kognitivni mehanizam omogućava integraciju novoga znanja u postojeću konceptualnu strukturu stručnih znanja koja ni u jednom trenutku nije statična ni zamrznuta, već dinamička i promjenjiva što se više ide od vrha prema dnu stošca.

U kognitivnoj lingvističkoj literaturi konceptualna metaforizacija i specijalizacija značenja definiraju se kao kognitivni mehanizmi nastanka značenja. Brojni su radovi dokazali da je konceptualna metaforizacija (inače jedna od središnjih tema kognitivne lingvistike) integralan dio konceptualizacije u znanosti²⁰. Druga relevantna pojava za jezik struke je uobičajena specijalizacija značenja pri čemu leksemi iz općega jezika radikalno mijenjaju svoja značenja u kontekstu struke s različitim stupnjevima njihove transparentnosti. Raffaelli (2009, str. 160-162) razmatra ove pojave upravo u kontekstu uporabe unutar društvenih ili profesionalnih skupina priklanjajući se suvremenim mišljenjima u znanosti koja ih smatraju načinima kognitivnoga procesiranja izvanjezičnoga svijeta. Novija istraživanja u domeni kognitivnoga pristupa jezicima nastavnica pružaju širi i jasniji uvid u spomenute mehanizme funkcioniranja stručnojezičnoga leksika i načina konceptualizacije koji stoji iza njega. Takve im spoznaje omogućavaju inovativan i učinkovit pristup poučavanju stručnoga nazivlja.

5. NAJNOVIJI TRENDVI (21. STOLJEĆE)

Za 21. stoljeće može se sa sigurnošću tvrditi da predstavlja stoljeće digitalne revolucije.

Danas živimo u digitalnom, multimodalnom svijetu u kojemu brzi protok znanja i informacija te upravljanje, pohrana i diseminacija znanja i informacija zadobiva prvorazrednu važnost. Razvoj informatičke pismenosti, odnosno utjecaj informatičko-komunikacijskih tehnologija (Živković,

¹⁹ Ova je tema na primjeru stručnoga diskursa i nazivlja arhitekture inovativno obrađena u Borić (2012).

²⁰ Osobito vrijedan uvid u tu tematiku daje Štambuk (2005).

2016) uzdigao je već postojeće suvremene trendove (opisane u poglavljima 3.2.3. i 4) na novu razinu, intenzivirao ih i otvorio nove mogućnosti u nastavi i načinu učenja. Danas je u nastavi stranoga jezika struke od presudne važnosti razvijanje multimodalne digitalne pismenosti, odnosno multimodalne komunikacijske kompetencije²¹ kao neophodnih preduvjeta snalaženja u profesionalnim karijerama i na tržištu rada (Crawford Camiciottoli & Fortanet-Gómez, 2022; Fortanet-Gómez & Beltrán-Palanques, 2022). Sastavni dio nastave postaju i digitalni žanrovi multimodalnih tekstova (mrežna stranica, blog, e-pošta, *chat*, *podcast*, *youtube*, društvene mreže, video, glazba, reklama, intervju, infografika – grafički vizualni prikazi informacija: tablice, znakovi, karte, dijagrami itd.)²²

Osim uvođenja digitalnih alata i platformi učenja, razvoj stranoga jezika struke (najčešće engleskoga) u 21. st. jasno ukazuje na prisutnost dva značajna trenda. Prvi se odnosi na daljnju diversifikaciju samoga područja (discipline) i pojavu novih oblika poučavanja zbog ubrzanoga razvoja pluralističkih trendova u društvu i turbulentnih društvenih promjena²³.

Danas su aktualna brojna tematska istraživanja: etnografska (Dresen-Hammouda, 2013; Hyland, 2022) s naglaskom na manjinskim grupama i njihovim komunikacijskim potrebama i s time povezanim različitim situ-

²¹ Kako je već prije spomenuto, sama mogućnost korištenja digitalnih alata nije garancija suvremenosti ni učinkovitosti nastave, već je potrebno aktivno raditi na razradi strategija kojima će se ono što se nudi kroz digitalne resurse moći iskoristiti na koristan i svrhovit način. No, važno je ipak naglasiti da koncept multimodalnosti u suštini nije novina. Već su posljednja dva desetljeća 20. stoljeća bila obilježena sviješću o potrebi nadilaženja monomodalnosti koja se uglavnom temeljila na prevlasti pisanoga tiskanoga teksta u pouci stranim jezicima pa tako i u poučavanju stranih jezika strukā. Nastavnici koji su tada pratili suvremene dosege znanosti kao i razvoj metodika pouke, svoju su nastavu izvodili na multimodalni način, odnosno na sinergiji različitih semiotičkih sustava (vizualni, auditivni, tekstualni, kinestetički itd.) i na proširenom pojmu teksta koji postaje nelinearan i multimodalni informacijski kanal. Slika, zvuk, TV emisije, film, gesta, gluma, pjesma, recitacija, vizualije (slika, crtež, strip, reklama, grafički prikazi) bili su uobičajeni alati pouke koji su kreirali suvremeno okruženje za učenje (v. poglavlje 3.2.3.) koje je trebalo aktivirati kognitivne potencijale učenika / studenata i potaknuti njihovu zainteresiranost i motivaciju.

²² Reaktualizacija tradicionalne teme žanra u ovome području osobito je zanimljiva tema. O izazovima i kontroverzama vezanima uz pojam žanra kao i novim razvojnim trendovima u području analize žanra u digitalnom okruženju novih tehnologija, v. Xia Sichen (2020).

²³ Hyland (2022, str.3) navodi, primjerice, pojavu novih, sve specifičnijih tipova pouke u skladu s razvojem društvenih kretanja, a time i komunikacijskih potreba, kao što su: Survival English for Immigrants ili hibridne podtipove kao npr. English for Academic Legal Purposes ili English for Research and Publication Purposes. Više o pojavi novih tipova ESP-a v. u Belcher (2009); Paltridge i Starfield (2013) te Dou i sur. (2023). O temi žanra, ICT utjecajima, ulozi i potrebama obrazovanja nastavnika za budućnost v. u Bošković i Šetka Čilić (2022). Knjiga Hyland i Wong (2019) donosi zbirku informativnih tekstova o najsuvremenijim trendovima u području ESP-a i EAP-a (English for Academic Purposes) kao jednoga od funkcionalnih varijeteta ESP-a.

acijama upotrebe jezika, zatim specifična sociodiskursna, sociokulturološka i sociopolitička istraživanja (Belcher, 2004) itd. Osnovna ideja u podlozi svih tih trendova odnosi se na povezanost stjecanja komunikacijske kompetencije s konkretnim stvarnim situacijama jezične uporabe u mnogobrojnim kontekstima. To je temeljni naglasak u suvremenoj nastavnoj praksi. Hyland (2022, str.10) ipak naglašava da iza svih tih trendova stoji ona ista namjera koja je tijekom 70-ih godina 20. st. obilježila intenzivan zamah nastavne prakse prema stjecanju komunikacijske kompetencije i svrhovitoj upotrebi jezika. Time se još jednom pokazuje da je preduvjet razumijevanja suvremenosti nastave stranih jezika struke neodvojiv od razumijevanja i upućenosti u temeljne smjerove koji su ga i izgradili i to na osnovi stvarnih vrijednosti. To je glavni preduvjet razvoja i napretka u tome području.

Drugi naglašeni trend koji je u 21. st. postao nezaobilaznim tiče se integriranja teorijskih istraživanja i nastavne prakse²⁴. No, pomniji uvid u stručnu literaturu pokazuje da je od samoga početka postojala čvrsta sprega teorijskih istraživanja stručnih jezika (najčešće engleskoga i njemačkoga) i nastavne prakse. Proučavanje jezika danas je neophodan preduvjet za poučavanje jezika. Ta dva aspekta (istraživanje i poučavanje) danas se percipiraju kao neodvojivi, integrirani i uzajamno ovisni aspekti, a njihova sinteza preduvjet razvoja same discipline²⁵. Nastavnik tako postaje istovremeno istraživač i metodičar praktičar (*researcher and practitioner*).

Danas više nije moguće baviti se samo poukom bez teorijsko-metodičkih istraživanja sadržaja te poduke, a to je sam stručni jezik / diskurs u cjelini s naglaskom na leksičko-terminološkoj razini koja prepoznatljivo razlikuje svaki jezik struke od općega jezika. Preduvjet uspješnoga izvođenja nastave stranoga jezika struke uvijek je svojevrsna analiza i opis stručnoga diskursa koji je predmet poučavanja. Drugim riječima, potrebno je uložiti svojevrsan istraživački napor kako bi se dobro upoznao materiju koju se poučava (sam stručni diskurs) te analizirati one karakteristike koje su individualne i specifične za određeni jezik struke. Na toj osnovi moguće je koncipirati učinkovitu nastavu²⁶. Samo na temelju takvoga uvida moguće je kreativno

²⁴ O nužnoj povezanosti istraživanja i nastavne prakse te o kronološkom pregledu istraživačkih faza u području ESP-a v. Garcia Mayo (1998-99); Johns (2013). O detaljnom uvidu u razvoj metodologije znanstvenih istraživanja u ovome području v. Geçikli (2013) i Hashemi i Babaii (2012);

²⁵ Ova tema detaljno je razrađena i argumentirana u Borić (2017). O sličnim stavovima v. više u Dresden-Hammouda (2013) te u Johns i sur. (2011).

²⁶ Potocka i Sierocka (2013) naglašavaju važnost angažiranja nastavnika u istraživačkome radu u čemu vide neophodan preduvjet izgrađivanja njihove stručnosti i efikasne nastave. Istu argumentaciju iznose Javid (2015) kao i Naghizadeh i Tahririan (2014).

koncipirati nastavničke ciljeve, zadatke i strategije koristeći općepoznate i priznate rezultate znanstvenih istraživanja. No, u selekciji tih sadržaja nužno treba voditi računa i o suvremenim kognitivnim kriterijima koji se odnose na njihovu aktualnost i relevantnost, kognitivnu „dostupnost“ i prikladnost, potencijal za poticanje interesa, motivacije, znatiželje, emotivnog odgovora i osobnog aktivnog angažmana u učenju. U tom kontekstu Robinson (1991, str. 80) naglašava fleksibilnost kao jednu od najpoželjnijih osobina nastavnika stranoga stručnog jezika. Tom riječju Robinson označava sposobnost nastavnika da se fleksibilno prebacuje s područja poučavanja općega stranog jezika na područje stranoga stručnog jezika za specifične ciljeve (potrebe u raznim strukama). Ukoliko je nastavnik kompetentniji u metodici pouke općega stranog jezika, smatra autorica, utoliko će se moći spretnije i učinkovitije prilagoditi specifičnim zahtjevima nastave stranoga jezika struke. Ipak, njezin stav predstavlja pretjerano pojednostavljivanje zahtjevnosti nastavničkoga posla u ovome području i može se samo uvjetno prihvatiti. Naime, mnogobrojni zadatci s kojima su nastavnici u tom području suočeni (poglavlje 2 ovoga rada) u potpunosti su različiti i vrlo specifični od onih u području nastave općih stranih jezika. Sličnost ili srodnost dviju metodika ogleđa se prije svega u primjeni univerzalnih znanstveno dokazanih kognitivnih strategija i principa suvremenoga pristupa poučavanju i učenju. No, usavršavanje nastavnika u području stranoga jezika struke izrazito je individualno, zahtjevno i višedimenzionalno jer zahvaća u više interdisciplinarno povezanih sfera te cjeloživotno.

Da bi se uspješno odgovorilo na sve prethodno spomenute zahtjevne zadatke, neophodan je širi uvid u sve one aspekte koji su kontinuirano izgrađivali suvremeni pristup nastavi stranih jezika strukā, a koji se danas takvim prepoznaje. Riječ je, prije svega, o pristupu koji integrira spoznaje iz drugih znanosti i fleksibilno ih primjenjuje na nastavu u cilju ispunjavanja specifičnih nastavnih ciljeva. Pri tome se neprestano mora imati u vidu razvijanje svijesti o mehanizmima jezičnoga funkcioniranja koje treba primijeniti i na ovo područje. Stoga je lingvistička znanost jedan od primarnih znanstvenih resursa iz kojih treba crpiti relevantne spoznaje. Takav osviješteni pristup neizbježno utječe na ispravne odluke o selekciji samoga sadržaja pouke u kvalitativnom i kvantitativnom smislu, ali i na odluke o selekciji strategija pouke imajući u vidu konkretne sudionike u nastavi i nastavne ciljeve koje se može postići nastavom koja je maksimalno učinkovita i motivirajuća te u skladu sa znanstvenim dosezima iz drugih znanosti.

Iz svega navedenoga u ovome radu jasno proizlazi da područje stranoga jezika struke nije monolitan, univerzalan fenomen, već ga inherentno

karakterizira: interdisciplinarnost, pluralizam, multifunkcionalnost i eklektičnost utjecaja.

6. ZAKLJUČAK

U ovome radu nastojalo se prikazati kompleksnu mrežu društveno-povijesnih i interdisciplinarnih utjecaja na sinkronijskoj i dijakronijskoj razini koji su tijekom proteklih desetljeća gradili današnji suvremeni pristup nastavi stranih jezika struke (uglavnom engleskoga) kao specifičnoga vida funkcionalistički usmjerene pouke u uvjetima društvenih kretanja te razvoja znanosti i pratećih tehnologija. Analizirani su interdisciplinarni utjecaji (s naglaskom na lingvistici) na razvoj područja ESP-a u kontekstu smjene dviju temeljnih znanstvenih paradigmi koje su obilježile 20. i 21. stoljeće: strukturalizma i kognitivizma. To je neophodna perspektiva koja baca svjetlo na evoluciju toga interdisciplinarnoga nastavnoga područja: od strukturalističkoga pristupa opisu jezičnih pojavnosti u okviru autonomnosti jezičnoga sustava kao neophodnoga temelja za koncipiranje sadržaja nastave preko funkcionalističkoga pristupa s naglaskom na razvijanju jezičnih kompetencija u okviru situacijskoga konteksta jezične uporabe sve do kognitivistički usmjerena pristupa koji u središte stavlja čovjeka sa svim njegovim biološkim i kognitivnim potencijalom, znanjima i iskustvom u specifičnom sociokulturnom okružju. U takvom kontekstu učenje se transformira iz impersonalnoga mehaničkog drila ranijih razdoblja u svrhovito učenje i učinkovitu primjenu naučenoga kroz put osobnoga istraživanja, rješavanja problema i spoznaje. Dobra informiranost nastavnika o ovim procesima i utjecajima nužna je pretpostavka za njihovo profesionalno usavršavanje i preduvjet napretka i osuvremenjivanja same discipline. Ujedno se tako stiče jasna perspektiva o trajnim vrijednostima koje su se formirale na temelju dokazanih znanstvenih spoznaja i bogatoga iskustva koje je formiralo i tzv. „dobru nastavnu praksu“. To je važan temelj za razvijanje kritičke svijesti prema svemu novome što se nameće u uvjetima ubrzane digitalne transformacije nastavnih procesa čije utjecaje i korisnost još ne možemo jasno sagledati. Rad je također ukazao na činjenicu da su brojni utjecaji koji su formirali temeljne trendove i obilježili najvažnija razdoblja u povijesti engleskoga jezika struke ostali trajno prisutni.

U radu se stavlja naglasak i na najnovije trendove u razvoju toga kompleksnoga područja nastave u 21. stoljeću. To su izrazita proliferacija i diversifikacija same discipline u vidu stvaranja novih oblika funkcionalističke

pouke za nove komunikacijske ciljeve koji proizlaze iz razvoja društvenih tokova u cjelini te nužnost integriranja lingvističkih i primijenjeno lingvističkih istraživanja. U takvim zahtjevnim okolnostima, nastavnici trebaju biti dobro informirani o teorijsko-metodološkim temeljima same discipline kako bi mogli donositi ispravne odluke i odgovoriti na brojne izazove s kojima se suočavaju.

U radu je također pokazano da su suvremeni okviri nastave (bez obzira radi li se o općem ili stranom jeziku struke) utemeljeni u spoznajama koje su univerzalne jer proizlaze iz istoga izvora: univerzalnih principa funkcioniranja ljudskoga uma, načina učenja i ljudskih emocija. Sukladno tome, metodika pouke općega engleskoga jezika i povijest tzv. „dobre prakse“ treba postati nezaobilazan temelj razvoja metodike pouke stranoga jezika struke. Na toj široj i dokazano učinkovitoj osnovi moguće je tada graditi pouku onih zahtjevnih specifičnih aspekata koji primarno proizlaze iz specifičnosti svakoga pojedinoga jezika struke, konteksta njegove uporabe i specifičnih zahtjeva korisnika.

Promatrajući razvoj mnogobrojnih utjecaja koji su doveli do razvoja suvremene nastave stranih jezika strukā, može se zaključiti da su oni rezultat prethodnoga nasljeđa unutar kojega kognitivističkoj paradigmi pripada revolucionarna uloga. Kognitivistička paradigma iz temelja je revidirala strukturalistički inspirirane ideje koje su jeziku struke prilazile kao nomenklaturi. Kognitivizam je pokazao da su jezici strukā funkcionalni aspekti prirodnoga jezika te ih tako pozicionirao u domenu općejezičnih istraživanja. Slijedom toga u radu se argumentira prikladnost primjene ključnih postavki kognitivne lingvistike na područje istraživanja jezika struke (osobito pojam konteksta, kategorizacija stručnih znanja, mehanizmi nastanka značenja), ali i u njihovo poučavanje u cilju njezinoga osuvremenjivanja.

Rad je prilog analizama stranoga jezika struke i njegove pouke iz perspektive vanjskih utjecaja koji su formirali ključne trendove i razvojne faze te se očekuje da će potaknuti daljnja istraživanja.

LITERATURA

- Babić, I. (1984). *Struktura minimalnog stručnog vokabulara građevinske struke za potrebe nastave na građevinskim fakultetima*. Neobjavljeni magistarski rad. Zagreb.
- Bagarić Medve, V. (2012). *Komunikacijska kompetencija. Uvod u teorijske, empirijske i primijenjene aspekte komunikacijske kompetencije u stranome jeziku*. Osijek: Filozofski fakultet.
- Baker, M. (1988). Sub-technical vocabulary and the ESP teacher: An analysis of some rhetorical items in medical journal articles. *Reading in a Foreign Language*, vol. 4,2. 91-105.

- Belcher, Diane. 2004. Trends in teaching English for specific purposes. *Annual Review of Applied Linguistics* 24:165-186. DOI:10.1017/S026719050400008X
- Belcher, D. (ur.) (2009). *English for Specific Purposes in Theory and Practice*. Michigan: University of Michigan Press.
- Bhatia, V. K. (1993). *Analysing Genre: Language use in professional settings*. London: Longman.
- Borić, N. (2011). *Analiza leksičkih skupova u stručnom diskursu arhitekture u hrvatskom i engleskom jeziku*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet. Zagreb.
- Borić, N. (2012). Modaliteti utjecaja na prototipnu strukturu hrvatskih i engleskih leksičkih jedinica u diskursu arhitekture. U: L. Pon, V. Karabalić i S. Cimer (ur.) *Aktualna istraživanja u primijenjenoj lingvistici*. Osijek: Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa HDPL-a. 545-562.
- Borić, N. (2017). Strani jezik struke kao integrirani prostor istraživanja i prakse u svjetlu suvremenih spoznaja o jeziku. U: D. Stolac i A. Vlastelić (ur.) *Jezik kao predmet proučavanja i jezik kao predmet poučavanja*. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa HDPL-a. Zagreb:Srednja Europa. 71-87.
- Bošković, D. i Šetka Čilić, I. (2022). Engleski jezik struke: jučer, danas, sutra. *DHS* 4 (21), 283-306.
- Bukovčan, D. (2006). *Polileksički izrazi u jeziku struke na primjeru njemačkog jezika kriminalistike i kriminologije*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet. Zagreb.
- Cabré, M. T. (1999). *Terminology. Theory, Methods and Application*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Cabré Castellvi, M.T. (2000). Elements for a theory of terminology. Towards an alternative paradigm. *Terminology*. 6,1.35-57. DOI: <https://doi.org/10.1075/term.6.1.03cab>
- Carter, R. i McCarthy, M. (1988). *Vocabulary and Language Teaching*. Harlow: Longman.
- Cigan, V. (2023). *Kolokacijski odnosi u njemačkom, engleskom i hrvatskom strojarskom nazivlju*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet. Zagreb.
- Crawford Camiciottoli, B. i Fortanet-Gómez, I. (2022). Towards developing multimodal literacies in the ESP classroom: methodological insights and practical applications. Introduction to the SPECIAL ISSUE Multimodal approaches in ESP: innovative research and practice. *Multimodal Communication*, vol. 11, no. 1. 1-4. <https://doi.org/10.1515/mc-2021-0021>
- Croft, W. i Cruse, A. D. (2004). *Cognitive Linguistics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Davidko, N. (2011). A Cognitive Approach to Teaching English for Special Purposes (ESP). *Studies about Languages* No.18. 82-89. DOI:10.5755/j01.sal.0.18.414
- Dou, A.Q., Chan, S.H. i Win, M.T. (2023). Changing visions in ESP development and teaching: Past, present, and future vistas. *Front Psychol.* Apr 17;14:1140659. doi: 10.3389/fpsyg.2023.1140659.
- Dressen-Hammouda, D. (2013). Ethnographic Approaches in ESP. U: B. Paltridge i S. Starfield (ur.) *The Handbook of English for Specific Purposes*. 501-518. Oxford:Wiley-Blackwell.
- Dudley-Evans, T. i St.John. M. J. (1998). *Developments in English for Specific Purposes: A multi-disciplinary approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Duplančić Rogošić, G. (2022). *Imeničke kolokacije u engleskom jeziku ekonomske struke i model njihove leksikografske obrade*. Doktorska disertacija. Split.
- Fortanet-Gómez, I. i Beltrán-Palanques, V. (2022). Enhancing multimodal communicative competence in ESP: the case of job interviews. *Multimodal Communication*. Vol. 11, no. 1.17-29. <https://doi.org/10.1515/mc-2020-0032>

- Gačić, M. (1982). *Frekvencijsko-leksička analiza engleskog kao jezika struke krivičnih disciplina (u visokoškolskoj nastavi)*. Doktorska disertacija. Zagreb.
- García Mayo, M. del P. 1998-1999. The development of ESP: Language description and its influence on pedagogical materials. *Revista de Lenguas para Fines Específicos* N° 5 y 6. 203-228.
- Geçikli, M. (2013). Trends in Esp Research Tradition: A Comprehensive Review of Research Designs in Ras Published Between 2008-2013. *International Journal of Humanities and Social Science*. Vol.3, No 15.66-72.
- Geeraerts, D. (1989). Prospects and problems of prototype theory. U: D. Geeraerts, R. Dirven, i J. R. Taylor (ur.) (2006). *Words and Other Wonders. Papers on Lexical and Semantic Topics. Cognitive Linguistics Research 33*. Berlin-New York: Mouton de Gruyter, 3-26.
- Gotti, M. (2017). English as a Lingua Franca in the Academic World. *Lingue e Linguaggi* 24, 47-72. DOI 10.1285/i22390359v24p47
- Hashemi, M. R. i Babaii, E. (2012). Exploring the Nature of Mixing Methods in ESP Research. *ESP Across Cultures* 9. 115-134.
- Hutchinson, T. i Waters, A. (1987). *English for Specific Purposes: A learning-centred approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hyland, K. i Wong, L.C. (2019). *Specialised English: New Directions in ESP and EAP Research and Practice*. Routledge, Oxon, NY.
- Hyland, K. (2022). English for Specific Purposes: What is it and where is it taking us? *ESP Today*. 10 (2). 202-220. <https://doi.org/10.18485/esptoday.2022.10.2.1> (pristup 6.5.2023.)
- Ivanovska, L. (2022). Constructivism as a learning theory in ESP teaching. *KNOWLEDGE – International Journal*, 54(2), 291–296. <https://ikm.mk/ojs/index.php/kij/article/view/5570> (pristup 04.05.2023.)
- Javid, Ch. Z. (2015). English for Specific Purposes: Role of Learners, Teachers and Teaching Methodologies“. *European Scientific Journal*, vol.11, 20, 17-34. <https://eujournal.org/index.php/esj/article/view/5950> (pristup 6.5.2023.)
- Johns, A. M., Paltridge, B. i Belcher, D. (2011). Introduction: New Directions for ESP Research. U: A.M. Johns, B. Paltridge i D. Belcher (ur.) *New Directions for English for Specific Purposes Research*, 1-4. Michigan: University of Michigan Press.
- Johns, A. M. (2013). The History of English for Specific Purposes Research. U: B. Paltridge i S. Starfield (ur.) *The Handbook of English for Specific Purposes*, 17-20. Boston: Wiley-Blackwell.
- Kereković, S. (2012). *Višerječni nazivi u tehničkome engleskom jeziku i njihove prijevodne istovrijednice u hrvatskome jeziku*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet. Zagreb.
- King, P. (1989). The uncommon core: Some discourse features of student writing. *System*, vol. 17, 1. 69-86.
- Lakoff, G. (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind*. Chicago-London: The University of Chicago Press.
- Leković, S. (1986). *Frekvencijska struktura engleskog stručnog vokabulara (prostornog planiranja)*“. Neobjavljeni magistarski rad, Dubrovnik.
- Lesiak-Bielawska, E. D. (2015). English for Specific Purposes in Historical Perspective. *English for Specific Purposes World*, 46. www.esp-world.info, (pristup 31.07.2016).
- Lewis, M. (1993). *The Lexical Approach. The State of ELT and a Way Forward*. Hove: Language Teaching Publications.

- Martin, A.V. (1976). Teaching academic vocabulary to foreign graduate students. *TESOL Quarterly*. Vol.10, 1, 91-9.
- Mihaljević, M. (1990). O terminološkom nazivlju. *Rasprave Zavoda za jezik* 16, 151-165.
- O'Malley, M. i Uhl Chamot, A. (1990). *Learning Strategies in Second Language Acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Naghizadeh, M. i Tahririan, M. (2014). A Teacher's Action Research on ESP Learners' Vocabularies: The Case Of Computer Students. *English for Specific Purposes World*, 43, Vol. 15. www.esp-world.info [pristup 6.5.2023.].
- Nikolić-Hoyt, A. (2004). *Konceptualna leksikografija. Prema tezaurusu hrvatskoga jezika*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Paltridge, B. i Starfield, S. (ur.) (2013). *The Handbook of English for Specific Purposes*. Boston: Wiley-Blackwell.
- Potocka, D. i Sierocka H. (2013). The ESP Teacher as Researcher. *Studies in Logic, Grammar and Rhetoric* 34 (47). 175-188. DOI: <https://doi.org/10.2478/slgr-2013-0029>
- Raffaelli, I. (2009). *Značenje kroz vrijeme. Poglavlja iz dijakronijske semantike*. Zagreb: Disput.
- Robinson, P. C. (1991). *ESP Today: A Practitioner's Guide*. Hemel Hempstead: Prentice Hall International.
- Roldán Riejos, A. M. (1999). Applications of cognitive theory to interdisciplinary work in Languages for Specific Purposes. *IBÉRICA* 1. 29-37.
- Roldán Riejos, A. M. (2004). Strategic features of ESP from a socio-cognitive perspective. *IBÉRICA* 7. 33-51.
- Sager, J. C., Dungworth, D. i McDonald, P. F. (1980). *English Special Languages. Principles and practice in science and technology*. Wiesbaden: Oscar Brandstetter Verlag KG.
- Swales, J. (1984). ESP comes of age?: 21 years after 'Some measurable characteristics of modern Scientific prose'. *Unesco ALSED-LSP Newsletter*. Vol.7, 2 (19). 9-20.
- Swales, J. (1985). *Episodes in ESP*. Hemel Hempstead: Prentice Hall International.
- Swales, J. (1990). *Genre Analysis. English in Academic and Research Settings*. Cambridge: C.U.P
- Štambuk, A. (2005). *Jezik struke i spoznaja*. Split: Književni krug.
- Temmerman, R. (2000). *Towards New Ways of Terminology Description: The sociocognitive approach*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Trimble, L. (1979). A Rhetorical Approach to Reading Scientific and Technical Text. *English Teaching Forum*. Vol.XVII, No 4, October. 2-5.
- Xia Sichen, A. (2020). Genre Analysis in the Digital Era: Developments and Challenges. *ESP Today*. Vol. 8(1). 141-159.
- Živković, S. (2016). The ESP Technology-Supported Learning Environment. *European Journal of Social Sciences*. Volume 3, 1. 154-162.

Theoretical and Methodological Frameworks of the Contemporary Approach to Teaching LSP

Neda Borić

The paper analyzes the theoretical and methodological basis of the contemporary approach to teaching foreign languages for specific purposes. These influences (especially from the field of linguistics) are examined in an interplay between synchronic and diachronic level in the light of the two major scientific paradigms of the 20th and 21st century: structuralism and cognitivism. The paper is based on the hypothesis that knowledge about the foundations of the modern approach to teaching is a prerequisite for professional competence of ESP practitioners. Knowledge of the theoretical and methodological background of contemporary teaching in this area provides a solid ground for facing the challenges in this demanding field as well as for the critical evaluation of new trends and their integration into teaching in the circumstances governed by rapid social changes of the modern technological age. The most contemporary trends that shape the field and contribute to its further development are also taken into consideration. The results of the analysis show that the modern approach to ESP teaching is a synthesis of both socio-historical circumstances and interdisciplinary influences. Among them cognitive psychology and cognitive linguistics play a key role. Methodologically, this paper is based on an analytical-synthetic approach to a complex network of major interdisciplinary influences that have formed the foundation of a contemporary approach to the discipline itself. The paper argues for the application of the basic tenets of cognitive linguistics to the theoretical research of specialist languages and their terminologies as well as for their integration into the teaching process as a necessary basis for further development.

Keywords: cognitive linguistics, contemporary approach to ESP teaching, context, interdisciplinarity, LSP / ESP, sociocognitive approach